

ta kinnitamist, tühistas mitu valijate häält, nii et J. ühe häälega vähemusse jäi.

Kurgjal algas J.-il uus elav tegevus. Et äraelamiseks suuremat sissetulekut saada, hakkas ta seal omale Vändra jõe uute tammi ja veskit ehitama. Kurgjale kavatses ta esimese karjakasvatuse- ja piimatalituskooli asutada ja käis selleks Soome põllutalunduse rohkem edenemiseks olusid uurimas. Vaheajal oli ta Viljandi ja Pärnu Eesti Põllumeeste Seltsi esimeheks valitud, mistõttu tal alatasid Viljandi ja Pärnu sõita neid seltsi juhatajate ja kõnesid pidama. Need kõned avaldasid ta hiljemini osalt »Sakalas«, osalt arvukate brošüüridena. Ühel hoobil jätkas ta Kurgjal oma kirjanduslikku tegevust. Siin kirjutas ta oma Kooli-lugemisraamatu III jao (ilm. Tartus 1876), tütarlaste-koolidele määratud lugemisraamatu »Helmed« (ilm. Tartus 1880), oma saksa keele õpperaamatu koolidele jne. Ühtlasi kehtisid püüded J. Köleri abiga ajalehe väljaandmise loa saamiseks. Ta oli lubanud Tallinnas eesti ajalehte asutada, kuid Kurgjale asudes andis ta uue palve valitsusele lubada temale Viljandis, kui oma uuele kodule kõige lähemas ja enam edenemise maakonnalinnas, nädalaleht »Sakala« välja anda. Pikkade ootamiste ja keerdkäikude järele saabus see luba viimaks a. 1878. Siit peale hakkab siis J.-i suurejooneline poliitiline tegevus, mis tema varase surma pärast kahjuks ainult 4 a.-ga pidi piirduma.

»Sakala« ilmumine oli tarvilik. Vana J. W. Jannsen, enam ilukirjanik ja koolimees kui poliitik, oli head tööd teinud rahva hariduse tõstmiseks. Tema ajajärku langevad uuendused kodumaal, mis mõisnikud sunnitud olid ette võtma, nagu uued vallavalitsused, -kohtud ja Liivimaa rahvakoolide seadus, mis andsid rahvale avarama võimaluse valla piires teotsemiseks ja löid ärkamisaja hoogsa elevuse. See pani Jannseni lootma, et rahva arenemine ka edaspidi on võimalik ainult heas vahekorras aadli ja vaimuliku seisusega. Ta ei pannud tähelegi, kuidas need uued raamid ruttu kitsaks jäid ja edenemist loota võis ainult aadli õiguste ja ülevõimu piiramisega, mida aga tol ajal teostada võis ainult võitlusega, tugides vene vabameelsele voolule. J. valis selle tee, mis aga mitmele senisele rahvajuhile ei meeldinud, kes venelaste häid sõnu ei uskunud. Varssi tekkis vastolu ja võitlus Jannseni ja J.-i vahel »Eesti Postimehes« ja »Sakalas«. Tugevat väljastumist uuenduste eest pooldades olid mitmed senised Jannseni toetajad uue »Sakala« kaastööliseks astunud, nagu dr. J. Hurt, dr. F. R. Kreutzwald, dr. M. Veske j. t. Rahvas võttis »Sakala«, kus meie saksa võimude üsna teist keelt kõneldi kui seda

»E. Postimehest« oldi kuulma harjutud, suure vaimustusega vastu. Kuid varssi tuli lõhe Dr. Hurt avaldas juba esimesel kaastöö a.-l terava kirja J.-i vastu »E. Postimehes«, kus ta enese J.-ist lahti ütles, kuna see kirikuõpetajaile kallale tungides ühel hoobil kiriku müüre lõhkuvat ja sellega rahvale kahju tegevat. Järgnes äge poleemika. J. kaitsis ennast osavasti, tõendades, et tema usuvastane ei olevat ega usu vastu ei ole kirjutanud, vaid tagurlise kirikluse vastu, mis vaenuline eesti rahva edenemisele. J. avaldas mõlemapoolsed vaidluskirjad ka saksa keelses eribrošüüris »Offene Antwort« (Viljandi, 1879), et meie maa saksa seltskond tema vaateid esimesest allikast tundma õpiks. Selles vastuses eitas ta ka oma põhimõttelist saksavastandust. Võitlust pidavat ta saksa kesk-aegiste iganenud eesõiguste vastu seni, kui need kaovad. Siis lootvat ta, et tuleb aeg, mil meie maal kõik seisused ja rahvad ühel meelil ja ühesuguste õigustega ühise kodumaa kasuks tööd teevad. Seda tööd ja sihti ei jätvat ta, kuigi tagurlised kiriklased teda ketserina tuleriidale tahavad viia, mille jaoks ka Hurt omalt poolt aidanud puid kokku kanda. Riida ääres aga algavat võitlust, mille lõpu kohta ühtki kahtlust ei olevat.

Ajalehist läks tüli varssi Eesti toleageisse tähtsamasse ettevõttesse: Eesti Aleksandri kooli peakomiteesse ja Eesti Kirjameeste Seltsi, millede juhatustest Hurt a. 1881 välja tõrjuti ja J. (E. Kirjameeste Seltsi) ning tema sõber prof. Köler (E. Aleksandri kooli peakomitee presidendina) asemele astusid. Eesti Kirjameeste Seltsi tüli pahandas ka J.-i vana poolehoidja F. R. Kreutzwaldi soovorra, et ta ühes paljude teiste silmapaistvate haritlastega E. Kirjameeste Seltsist lahkus, auliikme ameti maha pani ja kärelda kirja J.-i vastu avaldas »Eesti Postimehes«, milles ta enese lahti ütles ka kaastööst J.-ile.

See oli raske löök J.-ile. Juba »Sakala« esimesel ilmumisel-a.-l oli ta oma vastaste võimu tunda saanud. Balti-saksa võimude kaebusel, mille Varssavi kindralkuberner krahv Kotzebue keisrile ette kannud, suleti »Sakala« 6-ks kuuks süüdistusel, et ta sotsialismi kuulutavat. See süüdistus oli kergesti ümberlükatav, kuna J. sugugi sotsialist ei olnud, vaid päristalu-omanikuna kindel eranduse pooldaja. Poliitiliselt oleks teda tänapäeva hinnangu järele rahvusvabameelseks võinud nimetada. Kuid et nüüd süüdistused usuvastases oma suguvendade poolt tulid, siis oli see igatahes kardetav, olgugi et süüdistus tõsteti luteri usu vaimulikkude poolt, kes ülemal pool heas krediidis ei seisnud. Ka sõber prof. Köler hoiatas tõsiselt rahvusliku asja killustamise pärast. See pani